

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

<i>Předmět:</i>	<i>Ročník:</i>	<i>Vytvořil:</i>	<i>Datum:</i>
Strojírenská technologie	čtvrtý	V. Večeřová	25.6.2012
<i>Název zpracovaného celku:</i>			
Tepelné zpracování – 3.R. - cvičení			

Technologický postup kalení a popouštění

Zadání:

Navrhněte technologický postup kalení a popouštění čepu na střední mez pevnosti.

Zadané hodnoty:

Rozměry čepu: $\varnothing 50 - 120$

Materiál čepu: 12 060.1

Výrobní dávka: 100 ks

Pec: elektrická komorová, ložná plocha 2x1m, nosnost 500kg.m²

Obsah zprávy:

1. Zadání
2. Teoretický rozbor
3. Chemické složení materiálu
4. Návrh koeficientu k_1 pro navýšení doby ohřevu a prohřátí (vliv chemického složení materiálu)
5. Základní mechanické, fyzikální a technologické vlastnosti materiálu čepu
6. Výpočet hmotnosti polotovaru, vsázky, kontrola nosnosti pece
7. Návrh rozložení polotovarů v peci
8. Teploty kalení a popouštění
9. Návrh kalícího a popouštěcího prostředí
10. Charakteristický rozměr součásti
11. Návrh koeficientu k_2 pro navýšení doby ohřevu a prohřátí (vliv způsobu vytápění pece)
12. Návrh koeficientu k_3 pro navýšení doby ohřevu a prohřátí (vliv rozložení v peci)
13. Teoretické doby ohřevu a prohřátí součásti
14. Výpočet skutečné doby ohřevu a prohřátí v závislosti na typu pece, rozložení v peci a legování
15. Doba ochlazování pro kalení
16. Výpočet doby chlazení pro popouštění
17. Zakreslení technologického postupu kalení a popouštění
18. Otázky a doplňující informace
19. Použitá literatura a odkazy na zdroje informací

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Ad 2. Teoretický rozbor

Viz. Učivo STT 3. R

Ad 3. Chemické složení materiálu

Podrobně viz materiálový list oceli

Materiál 12 060.1:

Konstrukční ocel, určena k zušlechťování, nelegovaná s obsahem uhlíku cca 0,6%. Je určena pro namáhané klikové hřídele automobilů, ozubená kola apod. Mez pevnosti R_m je cca 600 MPa, tvrdost HB max. 253. Třída odpadu 002.

Ad 4. Návrh koeficientu k_1 pro navýšení doby ohřevu a prohřátí (vliv chemického složení materiálu)

Hodnoty doby ohřevu a prohřátí uvedené v tabulce platí pro nelegované uhlíkové oceli. Legování zhoršuje prostupnost tepla a proto je potřeba pro ohřev a prohřátí polotovárů z legovaných ocelí dobu zvýšit o cca 25 – 40 % podle stupně legování.

Pro ocel 12 060.1 $k_1 = 1$

Ad 5. Základní mechanické, fyzikální a technologické vlastnosti materiálu čepu

Viz. Materiálový list oceli

Ad 6. Výpočet hmotnosti polotovaru, vsázky, kontrola nosnosti pece

Hmotnost 1 m $\varnothing$ 50....15,4 kg $\rightarrow$ $\varnothing$ 50 – 120.....15,4x0,120 = 1,85 kg

Hmotnost celé vsázky ....100 x 1,85 = 185 kg

Kontrola nosnosti pece: plocha pece .....2x1 = 2 m²

nosnost pece .....2 x 500 = 1000 kg >> 185 kg

Ad 7. Návrh rozložení polotovárů v peci

Viz tabulka k bodu 12.

Polotovary budou umístěné vedle sebe s mezerou $m = 0,5$ $d = 25$ mm

Celá vsázka bude ohřívána najednou (10 x 10 ks)

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Ad 8. Teploty kalení a popouštění

Viz materiálový list, příp. Strojnické tabulky

Kalení: 820 °C / olej

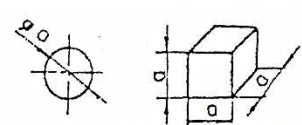
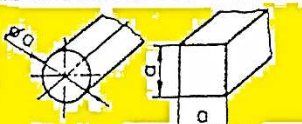
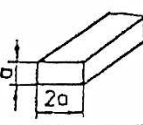
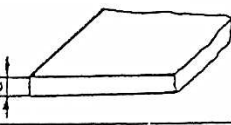
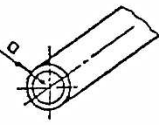
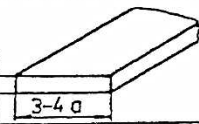
Popouštění: 600 °C/vzduch

Ad 9. Návrh kalíciho a popouštěcího prostředí

Viz předchozí bod. Pro kalení je doporučeno použít olejovou lázeň, pro popouštění vzduch.

Ad 10. Charakteristický rozměr součásti

Prostupnost tepla součásti je závislá nejen na velikosti, ale i na tvaru součásti. Více uvedeno v tabulce.

Tvar a jmenovitý rozměr předmětu (mm)	Charakteristický rozměr (mm)
	0,75 a
	a
	1,5 a
	2a
	krátké průchozí trubky: 2a dlouhé nebo uzavřené trubky: 4a
	1,75 a

Zadaný čep Ø 50 – 120 ► charakteristický rozměr a = 50 mm

Ad 11. Návrh koeficientu k_2 pro navýšení doby ohřevu a prohřátí (vliv způsobu vytápění pece)

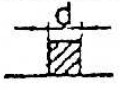

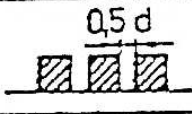
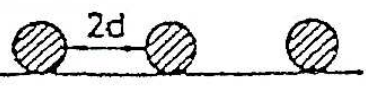
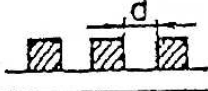

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Nejlepší přenos tepla splňují pece plynové s přímým ohřevem. Jejich nevýhodou je, že spaliny, které kolují přímo kolem ohřívané vsázky, ovlivňují chemické složení materiálu a zvyšují podíl propalu. Menší účinnost mají pece plynové, jejichž spaliny jsou vedeny v trubkách a ohřívají sáláním. U těchto pecí se mírně prodlužuje doba potřebná pro ohřev a prohřátí materiálu (o cca 10%). Nejčistší ohřev zajišťují pece s ohřevem elektrickým, u nichž musíme počítat s prodloužením doby ohřevu a prohřátí a o cca 15 – 25%.

Volba koeficientu pro zadaný příklad $k_2 = 1,2$

Ad 12. Návrh koeficientu k_3 pro navýšení doby ohřevu a prohřátí (vliv rozložení v peci)

Na prostupnost tepla v peci má vliv i rozložení polotovarů v peci, případně i počet vrstev, do kterých bude vsázka poskládaná. Příliš dlouhá doba ohřevu bude ovlivňovat množství okují.

Rozložení materiálu	k	Rozložení materiálu	k
	1		1
	1		1,4
	2		4
	1,4		2,2
	1,3		2
			1,8

Volba koeficientu pro zadaný příklad $k_3 = 1,4$

Ad 13. Teoretické doby ohřevu a prohřátí součásti

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Charakteristický rozměr (mm)	Ohřev na kalící teplotu				Ohřev na popouštěcí teplotu			
	komorová pec		solná lázeň		komorová pec		solná lázeň	
	ohřev	výdrž	ohřev	výdrž	ohřev	výdrž	ohřev	výdrž
25	20	5	8	4	25	7	11	3
50	40	10	17	9	50	13	23	6
75	60	15	24	13	75	19	34	9
100	80	20	33	17	100	25	45	12
125	100	25	40	22	125	31	56	15
150	120	30	50	26	150	38	68	18
175	140	35	58	31	175	43	79	21
200	160	40	65	35	200	50	90	24

Odečtené hodnoty:

Charakteristický rozměr $a = 50 \text{ mm}$:

a) Ohřev na kalící teplotu v komorové peci: teoretická doba ohřevu $t_{ok} = 40'$

teoretická doba prohřátí (výdrže) $t_{vk} = 10'$

b) Ohřev na popouštěcí teplotu v komorové peci: teoretická doba ohřevu $t_{op} = 50'$

teoretická doba prohřátí (výdrže) $t_{vp} = 13'$

Ad 14. Výpočet skutečné doby ohřevu a prohřátí v závislosti na typu pece, rozložení v peci a legování

a) kalení

$$t_{sok} = t_{ok} \cdot k_1 \cdot k_2 \cdot k_3 = 40 \cdot 1 \cdot 1,2 \cdot 1,4 = 67,2'$$

$$t_{svk} = t_{vk} \cdot k_1 \cdot k_2 \cdot k_3 = 10 \cdot 1 \cdot 1,2 \cdot 1,4 = 16,8'$$

b) popouštění

$$t_{sop} = t_{op} \cdot k_1 \cdot k_2 \cdot k_3 = 50 \cdot 1 \cdot 1,2 \cdot 1,4 = 84'$$

$$t_{svp} = t_{vp} \cdot k_1 \cdot k_2 \cdot k_3 = 13 \cdot 1 \cdot 1,2 \cdot 1,4 = 21,84'$$

Pozn. Hodnoty zaokrouhlíme na celá čísla.

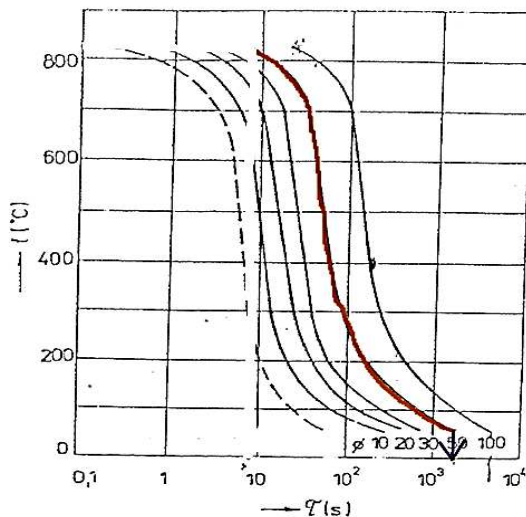
Ad 15. Doba ochlazování pro kalení

Ochlazování pro kalení je ovlivněno prostředím, ve kterém chlazení probíhá. Např. ve vodě dochází k velmi nerovnoměrnému odvodu tepla, naopak v solné nebo kovové lázni je odvod tepla rovnoměrný. Podle materiálového listu je doporučeno chlazení v olejové lázni.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Křivky ochlazování oceli
z kalící teploty 850°C

klidný olej, solná lázeň

Začátek ochlazování = 0s

Konec ochlazování = cca 2 000s

Skutečnou dobu chlazení převedeme na minuty, tj. $t_{schk} = \text{cca } 33 \text{ min.}$

Ad 16. Výpočet doby chlazení pro popouštění

Pro popouštění materiálový list doporučuje ochlazování na vzduchu. Za normálních podmínek je rychlost chlazení na vzduchu cca 250 °C/hod.

Pro zadaný příklad určíme přibližnou dobu chlazení dle vzorce $t_{schp} = \frac{T_p}{v_{ch}} = \frac{600}{250} = 2,4 \text{ hod.}$

Výsledek převedeme na minuty, tj. $t_{schp} = 144 \text{ min}$

Poz. T_p = teplota popouštění

v_{ch} = rychlost ochlazování

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

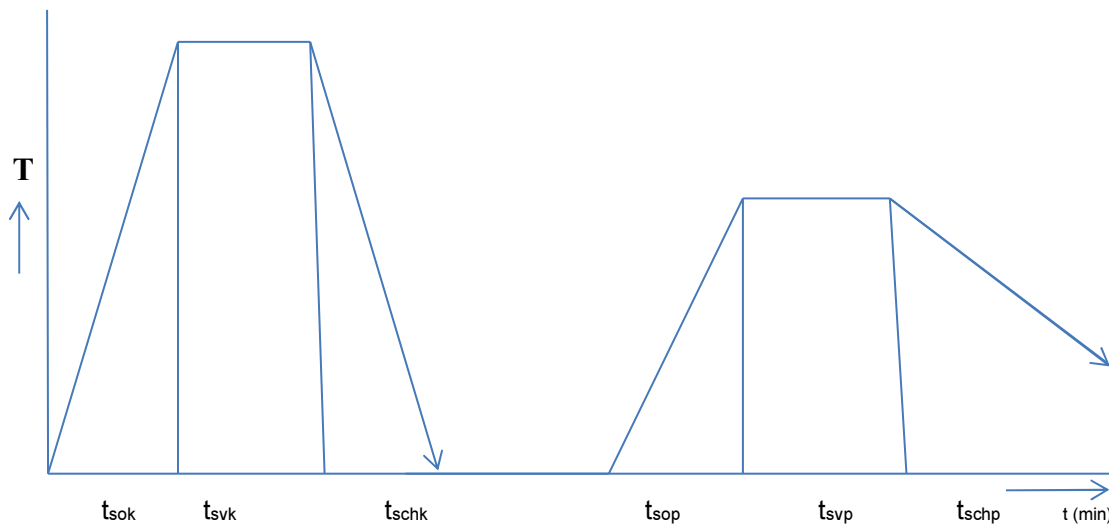

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Ad 17. Zakreslení technologického postupu kalení a popouštění

Ad 18. Otázky a doplňující informace

1. Co je to charakteristický rozměr a co ovlivňuje?
2. Vysvětli jednotlivé koeficienty, které ovlivňují délku ohřevu, prohřátí a chlazení
3. V odborné literatuře nebo na internetu vyhledej materiálové listy jiných ocelí
4. Na internetu vyhledej alternativy navržené pece a zjisti její parametry
5. Vysvětli rozdíl mezi kalením s popouštěním a zušlechťováním
6. Vysvětli rozdíl mezi strukturami PERLIT, MARTENZIT a BAINIT

Ad 19. Použitá literatura a odkazy na zdroje informací

Materiálový list oceli 12 060

LEINVEBER, Jan – VÁVRA, Pavel. *Strojnické tabulky*. 4. doplněné vyd. Praha: ALBRA, 2008. 914 s. ISBN 978-80-7361-051-7

MACEK, Karel – ZUNA, Petr – BARTOŠ, Jiří – MODRÁČEK, Oldřich. *Nauka o materiálu II*. 1. vyd. Praha: SNTL, 1986. 208 s.

Odborné texty SPŠ